

«На бочку влез курносый, вихрастый мальчишка. Это был один из тринадцати детей доктора Ухогорлоноса. Его школьное прозвище было Пистолетик».

Пистолетик мечтал стать военным, что нашло отражение в его имени.

У большинства родителей тоже нет имён. Мы знаем лишь учителя географии по кличке *Глобус* и врача *Ухогорлоноса*. Образованы эти имена исходя из рода трудовой деятельности их носителей, увлеченных своей работой:

«ДОКТОР УХОГОРЛОНОС

Приём взрослых только по понедельникам

от двух до пяти часов дня.

Приём детей в любое время дня и ночи».

Остальные же взрослые упоминаются как «мамы, папы, бабушки и дедушки», что показывает их большое количество.

Единственным взрослым человеком, который остался в городе, является артист цирка по имени *Фантик*. Автор рассказывает нам, что слово «фантик» не является придуманным прозвищем, а лишь повторяет настоящую фамилию персонажа. Антропоним, выбранный для этого персонажа, в полной мере репрезентирует характер героя. Фантик является лилипутом, одевается в «Детском мире» и работает в цирке, что подчёркивает его несоответствие ни группе взрослых, ни детей. В произведении он является посредником между миром детства и миром ответственности и опыта. Фантик достаточно пуглив и добросердечен. Фантики в привычном нам понимании являются вещью, вечно дрожащей и шуршащей. Герой же всё время занимается делом: помогает детям вылечиться, подвозит их.

Заключение. Таким образом, «говорящие» антропонимы в детской литературе являются значительным элементом поэтики, способствуют лёгкому выстраиванию причинно-следственных связей, развивают воображение и помогают читателям концентрировать внимание на важных особенностях персонажей.

Литература:

1. Михалков, С. Праздник непослушания / С. Михалков. - М: Изд-во «АСТ», 2012.

СІМВАЛІЗМ НАЗВЫ Ў ПРОЗЕ ЭКЗІСТЭНЦЫЯЛЬНАЙ НАКІРАВАНАСЦІ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ТВОРАЎ У.С. КАРАТКЕВІЧА, Ф.М. ДАСТАЕЎСКАГА, Ж.-П. САРТРА)

Сіманковіч А.В.,

ст. 4 курса ВДУ імя П.М. Маішэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Падстаўленка В.Ф., канд. філал. навук, дацэнт

Светапоглядныя змены ў ХХ ст. закранулі ўсе сферы жыцця грамадства, безумоўна, і літаратура не стала тут выключэннем. Сацыяльна-палітычныя падзеі паўплывалі на распаўсюджванне прозы экзистэнцыяльнай накіраванасці. Пісьменнікі сталі звяртаць увагу на ўнікальнасць чалавека і модусы яго быцця (каханне, смерць, жах, распач, адзінота, свабода). Яскравымі прадстаўнікамі экзистэнцыяльнага кірунку былі ў французскай літаратуры Ж.-П. Сартр, А. Камю,

у рускай – Ф.М. Дастаеўскі, М.А. Бердзьеў, у беларускай – В.У. Быкаў і У.С. Караткевіч. Намі было заўважана, што пры намінацыі асобных твораў пералічаныя аўтары выкарыстоўвалі сімвалічныя элементы, якія выконваюць не толькі намінацыйную функцыю, але і сэнсаўтваральную.

Мэта артыкула – раскрыць сімвалічную сутнасць назваў твораў “Ладдзя Роспачы” У.С. Караткевіча, “Бабок” Ф.М. Дастаеўскага, “Сцяна” Ж.-П. Сартра і выявіць іх тыпалагічныя сыходжанні.

Актуальнасць даследавання таксама абумоўлена новым ўзроўнем вывучэння мастацкага свету згаданых мастацкіх тэкстаў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам нашага даследавання паслужылі аповесць “Ладдзя Роспачы” У.С. Караткевіча, апавяданне “Бабок” Ф.М. Дастаеўскага, апавяданне “Сцяна” Ж.-П. Сартра. У ходзе правядзення навуковага даследавання былі выкарыстаны элементы параўнальна-супастаўляльнага метаду.

Вынікі і іх абмеркаванне. На нашу думку, варта звярнуць увагу на назвы празаічных твораў экзистэнцыяльнага кірунку, таму што яны з’яўляюцца важнымі элементамі для поўнай інтэрпрэтацыі мастацкіх тэкстаў.

Вобраз ладдзі ў аповесці У.С. Караткевіча пададзены рознабакова. Трэба адзначыць, што ладдзя ў сусветнай літаратуры – вечны вобраз. На нашу думку, ён раскрываецца ў трох значэннях. Кожнае з іх трэба разгледзець асобна.

Па-першае, ладдзя — гэта човен, на якім людзі адпраўляюцца ў падземнае царства. Ладдзя са старажытных часоў лічылася атрыбутам пахавальнага абраду. У часы Сярэднявечча ў вікінгаў ладдзя магла служыць труной, мела назву “пахавальная ладдзя” або “карабель мёртвых”. У нашым выпадку гэта своеасаблівы сімвал пераходу з аднаго свету ў іншы. У гэтым выпадку прасочваецца сувязь твора Караткевіча з антычнай міфалогіяй. У творы ладдзёй кіруе перавозчык Шолах, і тут можна правесці аналогію з грэчаскімі міфамі, дзе Харон перапраўляе душы нябожчыкаў праз Стыкс, Ахерон або Лету.

Па-другое, ладдзя – гэта шахматная фігура. На славянскіх землях гульня распаўсюджвалася ў VIII–IX стст. Шахматную ладдзю XII ст. археолагі знайшлі ў Гродна, таму можна смела казаць, што беларусы са старажытнасці гулялі ў шахматы. Увогуле гульня лічыцца высока інтэлектуальнай, але даступнай усім. Караткевіч выкарыстоўваў шахматную гульню ў сцэне спаборніцтва паміж Гервасіем і Смерцю.

Ладдзя роспачы павінна была знішчыць жыццё Гервасія, жыццё ўсіх яго выпадковых таварышаў, але пратаганіст зламаў наканаванне: “І ён зняў ладдзю роспачы. Апошнюю ладдзю, што была ў Смерці” [3; 153]. У аповесці гэтая шахматная фігура паўстае як зброя ў паядынку, ад якога залежаць чалавечыя жыццё і смерць.

Па-трэцяе, ладдзя – гэта Беларусь і наш народ. Такі вывад можна зрабіць, звярнуўшы ўвагу на вобразы спадарожнікаў Гервасія. Яны паходзілі з розных беларускіх гарадоў, мелі розныя лёсы, розныя матэрыяльныя становішчы, статусы ў грамадстве, узрост. Агульная праблема (шлях да смерці) яднае персанажаў, тыя жартуюць, спяваюць і перамагаюць разам. У гэтым выпадку ладдзя роспачы сімвалізуе Беларусь, якая мела шмат цяжкасцяў на працягу свайго

гістарычнага існавання, але наш народ заўжды яднаўся для вырашэння ўсіх праблем.

Такім чынам, думаецца, нельга разглядаць назву аповесці “Ладдзя Роспачы” толькі ў адным рэчышчы. Кожнае з прапанаваных значэнняў мае сэнс, які толькі надае большую цікавасць, узаемазвязанасць, цэласнасць усяму твору.

У апавяданні Ж.-П. Сартра вобраз *сцяны* таксама сімвалічны. Ён згадваецца неаднаразова ў самім творы і можа быць асэнсаваны ў трох варыянтах. У першым выпадку сцяна – гэта бар’ер паміж мёртвымі і жывымі. Вязні, якія знаходзіліся ў турэмнай камеры, адчувалі сябе мёртвымі, а калі прыйшоў урач, яны разумелі, што ён жывы. Гэтыя пачуцці стварылі паміж імі нябачную сцяну: “Мы глядзелі на яго. Усе ўтрох. Бо ён быў жывы! У яго былі жэсты жывога: ён дрыжэў ад холаду ў гэтым склепе, як і трэба жывому, яго адкормленае цела слухалася яго бяспрэчна. Мы зусім не адчувалі нашых цел, а калі і адчувалі, то не так, як ён” [4; 187]. Сцяна праходзіць паміж вязнямі, якія знаходзіліся ў памежным стане паміж жыццём і смерцю, і паміж людзьмі, якія яго не адчувалі, паміж тымі, хто быў на вайне, і паміж тымі, хто толькі меў уяўленне аб ёй.

У другім выпадку свет – гэта сцяна, каля якой расстрэльваюць людзей. Пабла зразумеў, што чалавечы свет – сцяна. Яму хочацца ўціснуцца ў яе, схвацца за ёй, але яна адштурхоўвае героя. Сцяна не пускае яго ўнутр, таму што ёй абьякавы чалавек, як і ўсім людзям гэтага свету. Чалавек жадае, каб свет прыняў яго, але не можа знайсці сабе там месца. У выніку сцяна – месца расстрэлу чалавека.

У трэцім выпадку сцяна – сцяна паміж нашымі рашэннямі, нашай свабодай і воляй лёсу. Пабла Ібіета хацеў пасмяяцца з лёсу, але лёс пасмяяўся з яго. Ён стаў выпадкова здраднікам. Духоўна Пабла памёр, але ён пазбавіўся фізічнай смерці, і яму трэба жыць далей. Таму сцяна сімвалізуе перашкоду над кіраваннем уласным лёсам.

Назва апавядання “Бабок” Дастаеўскага загадкавая, адразу незразумелая чытачу. Даследчык А.П. Власкін лічыць, што ў сімвалічным значэнні назвы апавядання адгукаецца матыў Страшнага суду [2]. У апавяданні труп, “які амаль зусім расклаўся”, мармыча невыразнае слова “бабок”. Пры гэтым, відавочна, не выпадковая сама перыядычнасць: “раз тыдняў на шэсць” – гэта прыкладна раз у сорок дзён. Уяўляецца карціна перыядычна аднаўляльных саракавін, якія суправаджаюцца безнадзейнымі спробамі нешта выказаць у невыразным і агідным мармытанні.

Дастаеўскі часта разважаў пра тое, што магло б сказаць чалавецтва ў апраўданне свайго існавання на зямлі, калі давядзецца яму калі-небудзь паўстаць перад судом. У апавяданні персанажам дадзена магчымасць апраўдаць сваё жыццё, але яны з радасцю дзеляцца толькі бруднымі успамінамі. Такім чынам, аўтар робіць галоўным аб’ектам увагі духоўную спустошанасць людзей і закладае гэта ў сімвалічнай назве [2].

На думку М.М. Бахціна, “бабок” — знак жыцця ў “нежыцці”, ці, наадварот, “нежыцця” ў жыцці; гэта славесна-гульнявая маркіроўка мяжы паміж двума сусветамі; “жыцця па-за жыццём”. Але канчатковы сэнс “слоўца” ўсё ж у

суаднясенні са страшнай вечнасцю: “і ў рэшце рэшт — бабок”, г. зн. адпраўка ў Лету, нябыт [1].

Заклучэнне. Такім чынам, ладдзя, сцяна, бабок – экзістэнцыяльныя вобразы-сімвалы, якія надзелены глыбокім сэнсам, яны з’яўляюцца важнымі для разумення аўтарскіх канцэпцый. Творы Караткевіча, Дастаеўскага і Сартра адлюстроўваюць тэму жыцця і смерці зусім па-рознаму, што сведчыць пра самабытнае ўспрыняцце рознымі культурамі звышнатуральных і філасофскіх з’яў.

Літаратура

1. Бахтин, М.М. Проблемы поэтики Достоевского / М.М. Бахтин. Собр. соч.: В 7 т. – М.: Русские словари: Языки славянской культуры, 2002. – Т. 6. – С. 7–300, 466–505.
2. Власкин, А.П. Бобок / А.П. Власкин // Достоевский: Сочинения, письма, документы: Словарь-справочник. – СПб.: Изд-во «Пушкинский дом», 2008. – С. 31–33.
3. Караткевіч, У. Сівая легенда. Ладдзя Роспачы. Цыганскі кароль / У. Караткевіч. – Мінск: Папуры, 2018. – 240 с.
4. Сартр, Ж.-П. Стена: Избранные произведения / Ж.-П. Сартр. – М.: Политиздат, 1992. – 480 с.

ЖАЛОБА РИЖАН ВИТЕБСКОМУ КНЯЗЮ МИХАИЛУ КОНСТАНТИНОВИЧУ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК

Скамарощенко С.С.,

*ст. 1 курса ВГУ имени П.М. Машерова, г. Витебск, Республика Беларусь
Научный руководитель – Дулов А.Н., канд. ист. наук, доцент*

Поскольку в XIII столетии интенсивно развивались связи Полоцка и Витебска с Ригой, это время донесло до нас целый ряд грамот, представляющих существенный интерес для историков, юристов, лингвистов. Из общего ряда данных источников выбивается своим содержанием жалоба рижан витебскому князю Михаилу Константиновичу. Исследователь истории белорусского языка Леонид Михайлович Вардомацкий отмечал: *«Говоря современным дипломатическим языком, мы бы назвали эту грамоту нотой протеста: в ней последовательно высказываются претензии {«обиды»} к князю Михаилу, указывается на якобы имевшие место нарушения им существующих ранее договоров»* [1, с. 88]. К анализу различных аспектов текста жалобы историки и языковеды обращались неоднократно. Тем не менее, представляется целесообразным проанализировать источник в комплексе.

Цель исследования – выявить информационный потенциал жалобы рижан витебскому князю Михаилу Константиновичу как исторического источника.

Материал и методы. Материалом для работы послужила Грамота Рижан к витебскому князю Михаилу Константиновичу. Эта грамота фактически является единственным источником по истории Витебского княжества рубежа XIII–XIV вв. Оригинал, написанный на пергамене (по мнению белорусского историка О. Лицкевича, возможно, неотправленный список) хранится в Латвийском